

Fecr Yayınları: 329

Evrım
Nedir Ne Degildir?

Proje Editörü
Prof. Dr. Adnan Demircan

Bilim Dalı Editörleri
Prof. Dr. Adnan Demircan | Prof. Dr. Ahmet Keleş
Prof. Dr. Mahmut Çınar | Prof. Dr. Yaşar Düzenli

Yazarlar
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Allahverdi | Prof. Dr. Mustafa Öztürk
Doç. Dr. Ahmet Emin Seyhan | Doç. Dr. Mehmet Bulğen

© FCR Yayın Reklam Bilgisayar San. ve Tic. Ltd. Şti.
(Sertifika No: 13178)

Kapak ve Mizanpaj
FCR

Baskı ve Cilt
Şafak Matbaacılık
İvedik O.S.B. Matbaacılar Sitesi 1515. Sk. No: 53
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0312. 229 57 84
(Sertifika No: 16104)

1. Baskı: Aralık 2019

ISBN
978-605-7570-74-1

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mh. Boyacılar Sk. No:14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0 312) 310 08 60 - Fax: (0 312) 311 47 89
web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

Hüseyin ALLAHVERDİ
Mustafa ÖZTÜRK
Ahmet Emin SEYHAN
Mehmet BULĞEN

EVİRİM
nedir?
ne değildir?

Hüseyin ALLAHVERDİ

1972 yılında Van Gevaş'ta doğdu, ilk ve orta öğrenimini burada tamamladı. 1990 yılında girdiği Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü'nden 1994 yılında mezun oldu. 1995'te Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. 1996 yılında yüksek lisansını, 2004 yılında da doktorasını tamamladı. 2009 yılında Muş Alparslan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü'ne yardımcı doçent olarak atandı. Halen Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Moleküler Biyoloji ve Genetik Bölümü, Genel Biyoloji Anabilim Dalı'nda görev yapmaktadır.

Mustafa ÖZTÜRK

1965 yılında Giresun'da (Keşap/Kaşaltı) doğdu. 1987'de Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. On yılı aşkın bir süre öğretmen olarak görev yaptı. 1998'de Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tefsir yüksek lisansını, 2002'de yine aynı enstitüde doktorasını tamamladı. 2003 yılında Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı'nda yardımcı doçent olarak göreve başladı. 2005'de doçent, 2011'de profesör oldu. 2017'de Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı'na geçti. Halen aynı üniversitede öğretim üyesi olarak görevini sürdürmektedir.

Ahmet Emin SEYHAN

1968 yılında Yozgat'ta doğdu. İlk, orta ve lise tahsilini bu şehirde tamamladı. 1991'de Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 1995 yılında Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Hadis Bilim Dalı'nda yüksek lisansını, 2006 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Hadis Bilim Dalı'nda doktorasını tamamladı. 2012'de Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne yardımcı doçent olarak atandı. 2019'da doçent oldu. Halen Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı'nda görev yapmaktadır.

Mehmet BULĞEN

1975 yılında Balıkesir'de doğdu. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni 2003 yılında bitirdi. Yüksek lisansını Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kelâm Bilim Dalı'nda 2005'te tamamladı. 2012 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelâm Anabilim Dalı'na öğretim görevlisi olarak atandı. Aynı yıl doktorasını tamamladı. 2017 yılında doçent oldu. Halen Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görevini sürdürmektedir.

Sunuş

İslam tarihi, sosyal, siyasi, iktisadi, hukuki ve kültürel birçok farklı boyutuyla birlikte aynı zamanda canlı bir ilmî serüvenin de tarihidir. Müslümanların ilim yürüyüşleri, Hz. Peygamber (s) döneminden başlayarak Kur'an etrafında başlamış, sonraki dönemlerde sahip oldukları birikim ve kazanımlarına göre farklı alan ve disiplinler ortaya çıkmıştır.

Klasik dönemde, ilim insanlarından temel dinî alanlarda belirli bir düzeyde yetkinlik bekleniyordu. Buna rağmen erken dönemden itibaren, âlimlerin daha yoğun ilgi gösterdikleri ve çalışmalarını buna göre şekillendirdikleri alanlar ortaya çıkmıştır. Bazı âlimler ise birden çok alanda çalışmalar yapmış ve bu yönleriyle bilinmişlerdir. Elbette bir insanın her alanda yetkin olması mümkün değildir. Ancak öteden beri, âlim sıfatının hemen her konuda bilgi ve görüş sahibi olmayı gerektirdiği anlayış ve beklentisi bulunmaktadır.

Âlimlerin ilgi duydukları konularda savundukları görüşler arasında farklılıkların olması, insanın zihin dünyasının inşasındaki iç ve dış birçok etkene bağlı olduğu muhakkaktır. Farklılıklar, kişisel yaklaşımlardan kaynaklanabildiği gibi, âlimlerin yetiştiği ortamlar ya da aidiyetlerden beslenebilmiştir. Görüş ve yaklaşım farklılıklarını doğal görüp anlamaya çalışanlar olabildiği gibi, kendi inanış ve görüşünden başka görüşlere karşı daha az müsamahakâr olanlar da vardır. Ancak geçmişte İslam dünyasında görüş ayrılıkları sebebiyle ortaya çıkan polemik, tartışma ve hatta kavgalar, genellikle derin krizlere sebep olmamıştır.

İnsanın, farklılıklara arifane yaklaşımı muhafaza etmesi, hatta farklı düşüncelere sahip insanların kendilerini ifade etme haklarını kendi görüşünü ifade etme hakkı gibi değerli görmesi

önemlidir. Diğer taraftan ilmî hayatın, geçmişten geleceğe uzanan insanlık tarihi kadar eski bir yürüyüş olduğu da unutulmamalıdır. Bu yürüyüşte yokuşlar, zorluklar ve kolaylıklar olmuştur. İlimlerin tasnifi ve tanımlarla ilgili süreç de geçmişten geleceğe uzanmaktadır. Günümüzde yaşadığımız tecrübe, ilmî disiplinler arasında duvarlar örüldüğünü göstermektedir. Bunun farkında olan ilim insanlarının, bu sorunu aşma yönünde çaba göstermeleri önemlidir. Zira -ne kadar bağımsız hareket etmeye çalışsalar da- ilmî disiplinlerin ortak zeminlerinin olduğu bir vakıdır. Bu da kaçınılmaz olarak tedahüllere yol açmaktadır.

“Nedir Ne Değildir?” projesi çerçevesinde telif edilen elinizdeki kitapta, günümüzde sık sık tartışılan konular üzerinden ilmî disiplinlerin birbirleriyle ilişkileri, ayrıldıkları noktalar ve yöntem farklılıklarını göstermeye çalıştık. Aynı konuda, tefsir, hadis ve kelam olmak üzere üçü sabit, biri ise ele alınan konuya göre değişken olmak üzere dört ilim dalından dört uzmanın konuyu ele almalarını ortaya koymalarını istedik.

Bizi bu projeyi gerçekleştirmeye teşvik eden etkenlerden biri, son dönemlerde dinî konularda yapılan tartışmaların düzeyinin oldukça düşmüş olduğunu gözlemlememizdir. Nitekim dinî tartışmalara yetkin olan ya da olmayan herkes katılabilmekte, hatta çoğu zaman konuşması gerekenlere söz verilmemektedir. Bu proje ile bilim insanlarının, görüşlerini polemik ortamı olmadan sükûnetle anlatmalarına zemin oluşturmaya çalıştık.

Sonuç olarak, dinî konuların birçoğunda mutlak yargılarda bulunmak ve son sözü söylemek mümkün değildir. Herkes eteğindeki ortaya dökecek, okuyanlar ise bunları kritik edecektir. Doğru olanı budur. Geçmişte örneklerini gördüğümüz, ancak uzun süredir kaybettiğimiz, -ilim tarihindeki önemli gelişmeleri ortaya çıkaran- dinleme, anlama, yorumlama ve -gerekirse- karşı görüş inşa etme tavrını meşru bir hak olarak gören damarı tekrar ihya etmemiz zorunludur. Birbirimizi dinlemeye, birbirimize konuşma hakkı tanımaya çok ihtiyacımız olduğu ortadadır. Bunu, başkalarının dayatmasıyla değil, içimizden gelen insanın sesini gereği olarak yapmalıyız. Yüce Allah'ın bize kul olarak ta-

ındığı hakkı, beşer olarak birbirimize çok görmememiz gerekir. Tarih boyunca bunun aksine davranan insanlar bulunmuşlarsa da bunların hayırla yâd edilmedikleri muhakkaktır.

Proje, Müslüman bilim insanlarının, birbirlerini dışlamadan, ötekileştirmeden ve tekfir etmeden görüşlerini ortaya koyabilmelerinin imkânsız olmadığını bir kez daha göstermiştir. Okuyucu, bilim insanlarının birikim ve yaklaşımlarına dayanan görüşlerden dilediğini seçmekte özgürdür. Dilerse farklı görüşlerin kendince kabul edilebilir taraflarını alarak başka bir sentezle yeni bir yol da açabilir.

Projenin bize gösterdiği önemli bir gerçek de ilim insanlarının aynı ya da benzer nassları kullanarak farklı sonuçlara ulaşabildikleridir. Nassların aynı olması, görüşlerin aynı olması sonucunu doğurmayabiliyor. Bu da yorum ve içtihad imkânından doğuyor. Nass tek olsa da onu yorumlayan insanlar farklıdır. Rivayetleri esas aldığımızda kaynak çeşitliliği de kaçınılmazdır. Ancak burada da öznel yorum devreye girmektedir. Bu ve benzeri etkenlerden dolayı görüşler arasında farklılıklar olması anlaşılabilir.

Projenin bize bir kez daha hatırlattığı üzere tefsir, hadis, kelam, fıkıh ve dinî ilimler, hatta başka disiplinler, birbirlerinden bağımsız değildirler. Bu durum, hem bilim dalları arasındaki tedahülleri hem de uzaklaşmanın doğurduğu mahzurları dikkate alarak bilimsel tasniflerde yeni denemeler yapılmasını gerekli kılmaktadır.

“Nedir Ne Değildir” üst başlığı ile ele aldığımız cihad, evrim, hilafet, kabir hayatı, kader, mucize, İsa'nın dönüşü ve mehdilik, şefaet, şeriat ve tarihsellik konularında kaleme alınan bölümlerin yazarları belirlenirken, özellikle belirli bir görüşü savunanlar öne çıkarılmış değildir. Kitaplar okunduğunda tercihin ideolojik değil bilimsel yetkinlikle ilgili olduğu görülecektir. Elbette ülkemizde ele alınan konularda yazabilecek birçok ilim insanımız vardır. Burada tercih edilen isimlerin hiçbiri alternatifsiz değildir. Ancak sınırlı sayıda ilim insanının katkısıyla ortaya çıkan bu projede bazı isimleri tercih etmek kaçınılmaz olmuştur. Böylece projenin hedefleri doğrultusunda dört alan editörü, birbirlerinden bağım-

sız olarak yazarlarını belirlemiş; proje yürütücüsü, yazarların isimlerini belirlemede alan editörlerinin nihai kararlarına müdahalede bulunmamıştır.

Tefsir, hadis, kelim ve diğer alanlarla ilgili dört alan editörünün yanı sıra proje editörünün de okuduğu, farklı ilim insanları tarafından kaleme alınan yazıların ilmî sorumluluğunun yazarlara ait olduğu açıktır. Hem proje yürütücüsünün hem editörlerin hem yayınevinin hem de aynı projede yer alan diğer yazarların, herhangi bir yazıda yer alan bir görüşten ya da bilimsel yaklaşımdan sorumlu olmadığı gibi, bunu paylaşma veya karşı olma hakkı vardır. Görüş ve yorumların, yazarların ilmî ve kişisel tercihlerini ifade ettiğini burada bir kez daha vurgulamayı gerekli görüyoruz.

Projemize katkıda bulunan başta alan editörlerimiz Prof. Dr. Ahmet Keleş, Prof. Dr. Mahmut Çınar ve Prof. Dr. Yaşar Düzenli olmak üzere yazarlarımıza teşekkürlerimi arz ediyorum. Telif edilen on kitabı yayımlayarak projemizi destekleyen Fecr Yayınları ailesi ve kitapların tamamını okuyarak redaksiyonunu yapan değerli Rufe Tiryaki ayrı bir teşekkürü hak etmektedir.

Çalışmamızın, ülkemiz insanının zihni dünyasının inşası, dinî hayatı ve ilmî çalışmalara müspet katkı sağlaması temennisiyle...

Adnan DEMİRCAN
Proje Yürütücüsü

İÇİNDEKİLER

I. Biyolojide Evrim Nedir Ne Değildir?	11
Giriş	13
A. Biyoloji Açısından Evrim Ne Değildir?	15
1. Tür Nedir?	16
2. Bir Türün Gen Havuzunda Değişme Olmadıkça Orada Evrimden Bahsedilemez	20
B. Biyoloji Açısından Evrim Nedir?	24
1. Hipotezin Teoriden Farkı Nedir?	30
2. Türleşme Nedir?	39
Sonuç	44
II. Kur'an Açısından Yaratılış ve Evrim Nedir Ne Değildir?	47
Giriş	49
A. Kur'an Açısından Yaratılış ve Evrim Nedir?	50
1. Yaratılışla İlgili Ayetlerin Genel Anlam Çerçevesi	50
2. Beşerin (İnsanın) Yaratılışı	57
B. Kur'an Açısından Yaratılış ve Evrim Ne Değildir?	76
1. Kur'an'ın Evrim Teorisiyle İlişkilendirilmesi	76
2. Evrimle İlişkilendirilen Ayetlerin Tefsiri	81
Sonuç	94
III. Hadislere Göre Evrim Nedir Ne Değildir?	99
Giriş	101
A. Tanım ve Kavramsal Çerçeve	104
B. Hadislere Göre Evrim Nedir?	107
C. Hadislere Göre Evrim Ne Değildir?	126
1. Evrimci Yaratılış Teorisi	126
2. Evrim Teorisiyle İlgili Muhtelif Görüşler	128
Sonuç	146

IV. Din-Bilim İlişkisi Açısından Evrim Nedir Ne Değildir?	151
Giriş	153
A. Kavramsal Çerçeve.....	155
B. Din-Bilim İlişkisi Açısından Evrim Nedir?	159
1. Evrim Teorisinin Dayandığı Deliller.....	166
2. Evrim Teorisinin Epistemik Değeri	173
C. Din Bilim İlişkisi Açısından Evrim Ne Değildir?	178
Sonuç.....	186
Bibliyografya	189
I. Biyolojide Evrim Nedir Ne Değildir?	189
II. Kur'an Açısından Yaratılış ve Evrim Nedir Ne Değildir?	189
III. Hadislere Göre Evrim; Nedir, Ne Değildir?	193
IV. Din-Bilim İlişkisi Açısından Evrim Nedir Ne Değildir?	197
Dizin.....	202